



Vendingen: 'Hedningenes dyder er glimrende laster' (*Virtutes paganorum splendida vitia*), stammer fra middelalderen og føres ofte tilbage til kirkefaderen, Den hellige Augustins (354-430) bog: *De civitate dei* (Om Guds stad, i fem bind, skrevet 413-426/27). Kierkegaard havde Augustins samlede værker i sit bibliotek.

Han manglede synspunktet for selvmord, han manglede gudsforholdet og selvet; rent hedensk tænkt er selvmord det indifferente, det, enhver kan gøre som ham lyster, fordi det kommer ingen ved.

Skulle der fra hedenskabets standpunkt advares mod selvmord, måtte det være ad den lange omvej ved at vise, at man brød sit pligtforhold mod andre mennesker.

Pointet i selvmord, at det just er en forbrydelse mod Gud, undgår ganske hedningen. Man kan derfor ikke sige, at selvmordet var fortvivlelse, hvilket ville være et tankeløst *hysteron-proteron*, dvs. 'det sidste først'; man må sige, det at hedningen dømte således om selvmord som han gjorde var fortvivlelse.

Imidlertid er og bliver der dog forskel, og det en kvalitativ, mellem hedenskabet i strengere forstand og hedenskabet i kristenheden, den forskel, som Vigilius Haufniensis i forhold til angst har gjort opmærksom på, at hedenskabet vel mangler ånd, men dog er bestemt i retning hen til ånd, medens hedenskabet i kristenheden mangler ånd i retningen bortfra, eller ved et affald, og derfor i strengeste forstand er åndløshed.

- b. Den fortvivlelse, som er sig bevidst at være fortvivlelse, som altså er sig bevidst at have et selv, hvori der dog er noget evigt, og nu enten fortvivlet ikke vil være sig selv, eller fortvivlet vil være sig selv.

*Der er ... et dialektisk sammenspil  
af erkendelse og vilje.*

Her må naturligvis gøres den distinktion, om den der er sig sin fortvivlelse bevidst, har den sande forestilling betræffende hvad fortvivlelse er.

En kan således vel, efter den forestilling han har, have ret i at kalde sig fortvivlet, han kan også have ret i, at han er fortvivlet, og dog er det endnu ikke sagt, at han har den sande forestilling om fortvivlelse, det kan være muligt, at man, betragtede hans liv under denne, må sige: Du er i grunden endnu langt mere fortvivlet end du ved af, fortvivlelsen stikker endnu langt dybere.

Således (for at minde om det foregående) med hedningen; når han sammenlignelsesvis med andre hedninger anså sig selv for fortvivlet, så havde han vistnok ret i, at han var

fortvivlet, men uret i, at de andre ikke var det, det er, han havde ikke den sande forestilling om fortvivlelse.

Til den bevidste fortvivlelse fordres altså på den ene side den sande forestilling om hvad fortvivlelse er. På den anden side fordres klarhed over sig selv, det vil sige, for så vidt klarhed og fortvivlelse kunne tænkes sammen.

Hvorvidt fuldkommen klarhed over sig selv om, at man er fortvivlet, lader sig forene med at være fortvivlet, det er, om denne erkendelsens og selverkendelsens klarhed ikke just måtte rive et menneske ud af fortvivlelsen, gøre ham så forfærdet for sig selv, at han ophørte at være fortvivlet: Ville vi her ikke afgøre, vi ville end ikke forsøge derpå, da vi i det senere ville finde en plads for hele denne undersøgelse.

Men uden at forfølge tanken til dette dialektiske yderste, gør vi her blot opmærksom på, at som bevidsthedens grad om hvad fortvivlelse er kan være såre forskellig, således også bevidsthedens grad betræffende sin egen tilstand, at den er fortvivlelse.

Virkelighedens liv er for mangfoldigt til blot at udvise sådanne abstrakte modsætninger, som den mellem en fortvivlelse, som er fuldkommen uvidende om at være det, og en, som fuldkommen er sig bevidst at være det.

Som oftest er vistnok den fortvivledes tilstand en, dog igen mangfoldig nuanceret, halv-dunkelhed over sin egen tilstand. Han ved det nok sådan til en vis grad med sig selv, at han er fortvivlet, han mærker det på sig selv, som en mærker det på sig selv, at han går med en sygdom i kroppen, men han vil ikke ret tilstå hvilken sygdommen er.

I et øjeblik er det næsten blevet ham tydeligt, at han er fortvivlet, men så i det andet øjeblik er det ham dog, som